

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

دولت‌ها چگونه با اطلاعات آنلاین مضر و خبرهای جعلی مقابله می‌کنند؟

بررسی نحوه مدیریت فضای مجازی در کشورهای مختلف جهان (۲)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: محمدحسین آزادی

طی سال‌های اخیر، گسترش رسانه‌های اجتماعی فرآیند ارتباط افراد با یکدیگر را تا حدود زیادی تسهیل کرده است. کاربران رسانه‌های اجتماعی اطلاعات را به اشتراک می‌گذارند، با سایرین ارتباط می‌گیرند و در خصوص رویدادهای ترند شده در این فضا بحث و تبادل نظر می‌کنند. با این حال، بسیاری از اطلاعاتی که اخیراً در این فضا منتشر شده، مشکوک به نظر می‌رسند و حتی برخی از آن‌ها به قصد فریب سایرین تولید می‌شوند، این محتواها غالباً «اخبار جعلی» نامیده می‌شوند. گسترش این پدیده ظرفیت ایجاد مشکلات جدی و مهمی را برای جوامع دارد و اثر آن بر رویدادهایی مختلف جهانی منجر به اتخاذ رویکردهای مقابله‌ای در سراسر جهان شده است. موضوعی که رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز در سخنان نوروزی خود بر آن تأکید فرمودند: «همه‌ی کشورهای دنیا، بر فضای مجازی اعمال مدیریت می‌کنند اما در کشور ما، برخی به رها بودن فضای مجازی افتخار می‌کنند در حالی که این شیوه به هیچ‌وجه افتخار ندارد». در این اثر پژوهشی به بررسی چگونگی مدیریت فضای در کشورهای مختلف جهان و به طور خاص در مقابله با خبرهای جعلی می‌پردازیم تا مدل‌های مدیریتی این کشورها را در مواجهه با این پدیده‌ی خطرناک مرور کنیم. بررسی‌های ما نشان می‌دهد دولت‌های مختلف اقدام به وضع قوانین و مقررات و پاسخگو ساختن پلتفرم‌های آنلاین همچنین ارتقای سطح سواد خبری شهروندان کرده‌اند، پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی نیز اقدام به تعبیه الگوریتم‌های تشخیص خودکار، فیلتر محتوای مضر، تشخیص شبکه انتشار این محتواها، شناسایی و حذف ربات‌ها و حساب‌های کاربری جعلی کرده‌اند. سازمان‌های برودکست نیز با توجه به جایگاه مناسبشان در سبد مصرف رسانه‌ای شهروندان جهان به دو روش، امکان مقابله با اخبار جعلی را دارند: (۱) از طریق ارائه اخبار صحیح، دقیق و قابل اعتماد و (۲) از طریق رد خبر جعلی و آگاه‌سازی عموم نسبت به آن‌ها.

بررسی چگونگی مقابله با اخبار جعلی در کشورهای مختلف جهان

چندین قانون پیشنهادی، شرکت‌های فناوری را در قبال انتشار اخبار جعلی مسئول دانسته و خواهان حذف هر چه سریع‌تر محتوای مضر می‌شوند. این قوانین جریمه‌های سنگین مالی و حتی حبس را برای منتشرکنندگان و همین‌طور شرکت‌های فناوری در صورت عدم تمکین به دستور قانونی در نظر گرفته‌اند. به عنوان مثال طبق قوانین مربوط به کشور آلمان اگر پلتفرم‌ها نتوانند یا نخواهند طی ۲۴ ساعت پس از دریافت شکایت، محتوای «مشخصاً غیرقانونی» را حذف کنند مشمول پرداخت جریمه‌ای به میزان ۵۰ میلیون یورو می‌شوند. شرکت‌های فن‌آوری نیز به طور همزمان تلاش‌ها برای مبارزه با خبرهای جعلی را تشدید کرده‌اند. فیسبوک علاوه بر ارتقای یادگیری ماشینی و افزایش تلاش‌ها برای حذف حساب‌های مشکوک، متعهد شده تا صدها نفر را به تیم‌های بازبینی تبلیغات جهانی خود اضافه کند.

توییت‌ها نیز متعهد شده تا دقت ابزارهای الگوریتمی برای مبارزه با اطلاعات دروغ را افزایش دهد. این پلتفرم همچنین قول داده تا دستورالعمل‌های اجتماعی خود را به روز کند. تحت این اقدامات جدید، کاربران توییت‌ها قادر خواهند بود تا جزییاتی مانند انواع آگهی‌های هدف، مدت‌زمان تبلیغات، هزینه تبلیغات، هویت سازمان‌ها و آمار جمعیتی که تبلیغات مورد هدف قرار می‌گیرند را ببینند. در جدول زیر اقدامات کشورهای مختلف جهان را در مواجهه با اطلاعات غلط و اخبار جعلی می‌بینید.

قوانین			کشور
متصدی	اقدامات دستوری	وضعیت	
شرکت‌های فناوری	اگر پلتفرم‌ها در مدت ۲۴ ساعت پس از دریافت شکایت، محتوای «کاملاً غیرقانونی» را حذف نکنند، قانون جریمه‌هایی را تا ۵۰ میلیون یورو (۵۳ میلیون دلار) مجاز می‌داند. برای مطالب آنلاین توهین‌آمیز که نیاز به ارزیابی بیشتری دارند، باید در مدت هفت روز اقدام به مسدود کردن آن کنند، در صورت عدم اجرای قانون، مشمول پرداخت جریمه می‌شوند. به نظر نمی‌رسد که این قانون کاربرد فراسرزمینی داشته باشد.	تصویب شده	آلمان
نامشخص	قانونی ایالتی با نام «آنتی بوتنت» توسط وزیران دادگستری سه ایالت آلمان (هسن، زاکسن-آنهالت و بایرن) برای مقابله با حساب‌های خودکار رسانه‌های اجتماعی که اخبار جعلی را منتشر می‌کنند، ارائه شده است.	در دست اجرا	
اشخاص	یک پیشنهاد قانونی در ۷ فوریه ۲۰۱۷ در مجلس سنای ایتالیا ارائه شد. بر اساس این قانون افرادی که برای فریب دیگران خبرهای جعلی منتشر می‌کنند تا سقف ۵ هزار یورو جریمه می‌شوند.		ایتالیا
ادمین‌های اینترنتی	همه ادمین‌ها در پلتفرم‌های آنلاین تا ۴۸ ساعت پس از دریافت اظهارات یا اصلاحات ارسال شده توسط هر کسی که از مطلب منتشر شده آسیب دیده یا ادعا می‌کند که آن مطلب حاوی اطلاعات نادرست است، به شرطی که آن اظهارات قانونی باشد مؤظفند محتوا را حذف کنند. عدم رعایت این قانون جریمه نقدی بین ۵۰۰ یورو تا ۲ هزار یورو به همراه دارد.	در دست اجرا	
خدمات دهندگان اینترنتی	ارائه دهندگان خدمات اینترنتی برای ارزیابی قابلیت اطمینان و صحت محتوا باید بر محتوا نظارت کنند، به ویژه آنهایی که میزان قابل توجهی از علاقه را در بین کاربران ایجاد می‌کنند. اگر خدمات دهنده تشخیص دهد که محتوای خاصی فاقد صحت و اعتبار است باید سریعاً محتوای مورد نظر را حذف کند در غیر این صورت جریمه می‌شود.		
مدارس	مدارس برای محافظت از دانش‌آموزان در برابر اخبار جعلی مؤظف به آموزش «سواد رسانه‌ای» و «روزنامه نگاری شهروندی» هستند. دولت ایتالیا با همکاری فیسبوک و گوگل به		

	دانش آموزان ۸ هزار دبیرستان خود برای شناسایی اطلاعات جعلی آموزش می دهد.		
اشخاص و شرکت- های فناوری	لایحه پیشنهادی سنا شماره ۱۴۹۲ با عنوان «قانونی برای مجازات توزیع کنندگان اخبار نادرست و سایر تخلفات مرتبط» اخبار جعلی یا اطلاعات دروغینی را شامل می شود که افرادی با قصد ایجاد هراس، تفرقه، هرج و مرج، خشونت و نفرت منتشر یا برای سیاه نمایی و بی اعتبار کردن سایر افراد توزیع می کنند. هر شخصی که به جرم دست داشتن در ایجاد یا توزیع اخبار جعلی مقصر شناخته شود، به مجازات و حبس محکوم می شود. اگر مجرم یک مقام دولتی باشد، باید دو برابر دیگران جریمه نقدی پرداخت کند. رسانه های جمعی یا پلتفرم های رسانه های اجتماعی نیز که به هر دلیلی موفق به حذف اخبار جعلی نشوند با جریمه نقدی و زندان روبرو خواهند شد.	دردست اجرا	فیلیپین
سرگئی بویارسکی یکی از نویسندگان این قانون به منتقدان اطمینان داد که این قانون بیشتر از این که کاربران عادی را هدف قرار دهد، پلتفرم های رسانه- های اجتماعی را هدف قرار خواهد داد.	دو قانونگذار روسی از حزب اکثریت دومی دولتی روسیه متحد، لایحه ای را برای جلوگیری از انتشار «اطلاعات نادرست» در شبکه های اجتماعی پیشنهاد کرده اند تا به یک جرم کیفری تبدیل شود و مجازات آن جریمه های سنگین باشد. این قانون برای افراد و شرکت های بزرگ اعمال می شود.	دردست اجرا	روسیه
شرکت های فناوری	قانون تبلیغات صادقانه، یک لایحه دو حزبی است که شرکت های فناوری را ملزم می کند تا جزئیات تبلیغات سیاسی را که بر پلتفرم هایشان قرار دارد فاش کنند. این قانون پیشنهادی برای جلوگیری از اثرگذاری های احتمالی خارجی بر روند انتخابات است.	دردست اجرا	آمریکا

	بنیاد ملی علوم از پروژه‌هایی پشتیبانی کرده است که از تکنیک-های پردازش زبان برای شناسایی ادعاهای واقعی در متن استفاده می‌کند.	اجرا شده	
شرکت‌های فناوری	برای درک پدیده اخبار جعلی و تأثیر اخبار جعلی بر جامعه، امنیت ملی و فرایندهای دموکراتیک، یک پژوهش در سال ۲۰۱۵ توسط کمیته منتخب مجلس عوام انجام شد. در حال حاضر مشخص نیست که آیا این تحقیق قوانین را نیز بررسی می‌کند یا خیر. با این وجود در سال ۲۰۱۹ قانونی در پارلمان بریتانیا به تصویب رسید که هدف آن محافظت از شهروندان به خصوص جوانان در مقابل مطالب آنلاین مضر از جمله خبرهای جعلی است.	در دست اجرا	بریتانیا
شرکت‌های فناوری، تبلیغ-کنندگان آنلاین و گروه‌هایی که از اطلاعات غلط بهره‌مند می‌شوند.	پارلمان استرالیا در حال ایجاد «کمیته منتخبی برای بررسی آینده روزنامه نگاری با تأکید بر منافع عمومی» جهت سنجش تأثیر اخبار جعلی و اقدامات متقابل است. این کمیته به بررسی قوانین ضد اخبار جعلی نیز ورود می‌کند.	در جریان	استرالیا
شرکت‌های فناوری	پلتفرم‌ها لازم است «موارد خشونت آمیز و نفرت انگیز» را به سرعت از بین ببرند در غیر این صورت با جریمه‌های سنگین همچون مجازات حبس یا جریمه‌های سنگین مالی تا ۱۰ درصد از گردش مالی جهانی آن پلتفرم روبرو شوند.	تصویب شده	
ادمین‌های گروه-های . صفحات رسانه‌های اجتماعی	دادستان یکی از مناطق هند با صدور یک دستور مشترک اظهار داشت که در صورت مشاهده اخبار جعلی در گروه‌های رسانه‌های اجتماعی، می‌توان علیه مدیر آن گروه‌ها، درخواست تحقیق کرد.	تصویب شده	هند
شرکت‌های فناوری	مجلس ترکیه ماه گذشته قانونی را برای تنظیم‌گری پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی تصویب کرد. بر این اساس پلتفرم‌هایی مانند فیس‌بوک و توییتر باید نمایندگان محلی رسمی خود را به دولت معرفی کنند و همچنین دستورات دادگاه را در مورد حذف محتوای درخواست شده رعایت کنند در غیر این صورت با جریمه‌های سنگین روبرو خواهند شد.	تصویب شده	ترکیه

شرکت‌های فناوری	قانون فدرال، پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی را ملزم کرده است تا سخنان نفرت انگیز یا اطلاعات غلط را ظرف یک روز حذف کنند.	تصویب شده	اتیوپی
-	دولت قطر برای مقابله با «اخبار جعلی» وب سایت جدیدی را تحت عنوان «رفع محاصره» راه اندازی کرده است.	اجرا شده	قطر
-	دولت مالزی پیشنهاد کرده است که وب سایت‌های آنلاین (با حجم بالایی از ترافیک وب) در کمیسیون ارتباطات و چند رسانه‌ای ثبت نام کنند.	در دست اجرا	مالزی
-	کمیسیون ارتباطات و چند رسانه‌ای مالزی برای مقابله با اخبار جعلی وب سایتی ایجاد کرده است. این وب سایت مخاطبان مالایی زبان را مورد توجه قرار می‌دهد و هدف آن آگاه‌سازی نسبت به فریب اخبار نادرستی است که در شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شوند.	اجرا شده	
-	در ژانویه ۲۰۱۷، وزارت کشور برای مقابله با اطلاعات غیرقانونی که امنیت ملی را تهدید می‌کند، یک واحد تخصصی به نام مرکز مبارزه با تروریسم و تهدیدهای ترکیبی ایجاد کرد. پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی مانند توئیتر در فعالیت‌های آن استفاده می‌شود. بخش جدیدی از وب سایت وزارت کشور نیز به اطلاع رسانی دیدگاه‌های دولت اختصاص خواهد یافت. این مرکز همچنین به کارمندان دولت آموزش خواهد داد تا از باج‌خواهی جلوگیری کرده و در برابر لابی‌های خارجی مقاومت کنند.	اجرا شده	جمهوری چک
-	در سال ۲۰۱۵، پلیس ملی اندونزی بخشنامه‌ای را برای مدیریت سخنان نفرت آمیز صادر کرد. پلیس همچنین واحدی را برای نظارت بر اطلاعات نادرست رسانه‌های اجتماعی تشکیل داده است. وظیفه آن شامل انتشار اطلاعات مربوط به نظم عمومی و همچنین آموزش کاربران در زمینه استفاده از رسانه‌های اجتماعی است. وزارت ارتباطات اندونزی نیز وب سایت‌هایی را مسدود کرده است که مشخص می‌شود سخنان نفرت انگیز را منتشر می‌کنند.	اجرا شده	اندونزی
-	در آوریل ۲۰۱۷، کمیسیون ارتباطات ملی تایوان اعلام کرد که به دنبال ایجاد یک رابطه همکاری با فیسبوک و دیگر پلتفرم‌های رسانه اجتماعی برای ایجاد مکانیزم‌های راستی‌آزمایی هستند.	در دست اجرا	تایوان

	دولت تایوان همچنین از یک ابزار آنلاین برای تبادل نظر شهروندان در خصوص نحوه مبارزه با اطلاعات دروغ استفاده می‌کند.		
-	در تلاش برای تأمین مزیت رقابتی مؤسسات رسانه‌ای چاپی، دولت سوئد پیشنهاد کرده است مالیات بر درآمد آگهی روزنامه‌ها و مجلات را حذف کند. از جولای ۲۰۱۸ به بعد، برنامه درسی مدارس سوئد همچنین به دانش آموزان می‌آموزد که چگونه منابع قابل اعتماد و غیر قابل اعتماد رسانه‌ای را تشخیص دهند.	اجرا شده	سوئد
-	دولت فنلاند مشاوران آمریکایی را استخدام کرده است تا مقامات فنلاندی را برای شناخت و پاسخ به اخبار جعلی آموزش دهند. همچنین به دانش آموزان خوانش انتقادی اخبار در مدارس آموزش داده می‌شود.	اجرا شده	فنلاند
-	ارتش چین در نوامبر ۲۰۱۷ وب سایتی را برای عموم مردم راه اندازی کرد تا گزارش انتشار اخبار جعلی و فعالیت‌های غیرقانونی آنلاین را گزارش دهند.	اجرا شده	چین
-	دولت کانادا برنامه‌ای را برای ارتقای سواد خبری دانش آموزان به اجرا گذاشته است.	اجرا شده	کانادا
شرکت‌های فناوری، توزیع کنندگان اخبار جعلی	شورای عالی فضای مجازی سندی را تحت عنوان «سند الزامات پیشگیری و مقابله با نشر اطلاعات، اخبار و محتوای خلاف واقع در فضای مجازی» تصویب کرده است. طبق این سند که هنوز به مرحله اجرا نرسیده است وزارت ارشاد مکلف شده درگاه‌های نشر (پایگاه‌های اطلاعاتی و سایت‌ها) را شناسایی و احراز کند. علاوه بر این، وزارتخانه ارشاد مکلف شده که سازوکار جامعی برای رصد و راستی آزمایی اطلاعات و اخبار ایجاد کند. مطابق این سند، قوه قضائیه باید با هماهنگی مرکز ملی فضای مجازی و همکاری وزارت ارشاد و وزارت ارتباطات، یک لایحه قضائی مناسب برای مقابله با اخبار و اطلاعات خلاف واقع که همه ابعاد را پوشش دهد، تهیه کند. از سوی دیگر باید صلاحیت محاکم جمهوری اسلامی برای آن بخش از اخبار خلاف واقع که درگاه‌ها و پلتفرم‌های خارجی علیه ما نشر می‌دهند، تبیین شود. با توجه به اینکه یک سری از اخبار خلاف واقع، جعلی و تحریف شده به صورت سازمان یافته علیه کشور در حال نشر است و از بیرون مدیریت می‌شود، وزارت	تصویب شده	ایران

	<p>امور خارجه بايد با ظرفيت‌هاي ديپلماتيك و حقوقى خود، عليه منشأ خارجى اقدام كند. سازمان صداوسيمما نيز بايد اقدام به موقع در مورد اخبار خلاف واقع داشته باشد؛ به اين معنى كه در سطوح مى و محلى به صورت ميدانى اخبار جعلى و خلاف واقع را اطلاع رسانى كند.</p>		
--	--	--	--

جمع بندى

تهديدهاى فراوان ناشى از انتشار اخبار جعلى بر بستر رسانه‌هاى اجتماعى كشور طى چند سال گذشته كه بارها افكار عمومى را تحت تاثير قرار دادند موجب شد تا شورايعالى فضاي مجازى به عنوان نهادى تصميم‌گيرنده در عرصه مجازى سندى را تهيه و تصويب كند. اين سند ۴ دستگاه از جمله سازمان صداوسيمما را به ايفاي نقش در زمينه مقابله با خبرهاى جعلى ملزم مى‌كند. گر چه اين سند هنوز به مرحله اجرا نرسيده اما ضعف‌هاىي چون بي توجهى به آموزش و ارتقاى سطح سواد رسانه‌اى و خبرى شهروندان به خصوص نسل كودك و نوجوان در آن ديده مى‌شود. مجموعه تجارب كشورهاى ديگر نشان دهنده رويكرد مسئولانه آنها در قبال فضاي مجازى است. رويكردى كه خيلى زودتر از كشور ما شروع شده و به مرحله اجرا هم رسيده است. امروزه اين فضا به طور ملموسى با امنيت مى‌كشورها عجيب شده و بي توجهى به آن خطرات متعددى را در پى خواهد داشت. به خصوص آنكه گروه‌هاى سازمان يافته‌اى همچون منافقين با برنامه و به طور مستمر در پى آسيب رسانى به كشور از اين طريق هستند و اعضاى جدا شده‌اى اين گروهك طى ماه‌هاى گذشته به برنامه‌هاى هدايت شده منافقين در فضاي مجازى اشاره كرده‌اند.